

Se tipăreşte cu binecuvântarea Preafericitului Părinte DANIEL
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă

2011

Cuprins

Redactare: Gabriela Săndulescu

Corectură: Elena Tăbuş

Tehnoredactare şi copertă: Florin Leonte

Ilustraţia copertei: Desen realizat de Olga Greceanu

www.editurapatriarhiei.ro

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE ORTODOXĂ

Cuvânt înainte

Scrierea de faţă ne introduce, cu discreţie, în atmosfera plină de taină a slujbei Sfintei Liturghii şi a sensurilor care străbat cuvintele ei înmiresmate de har. Olga Greceanu (1890-1978), autoarea acestor pagini situate sub un titlu care îndeamnă blând la rugăciune, este una dintre cele mai luminoase figuri ale laicatului ortodox român din secolul trecut, o personalitate care a ilustrat substanţial prin opera sa nu doar arta şi cultura laică în general, ci şi spiritualitatea ortodoxă liturgică. Omul şi artistul de înaltă ţinută morală, Olga Greceanu, L-a mărturisit pe Mântuitorul Iisus Hristos de-a lungul vieţii şi al operei sale atât prin frumuseţea imaginii pictate, prin adâncimea şi eleganţa cuvântului scris, cât şi prin mişcătoare predici rostite în biserici cu binecuvântarea patriarhilor Nicodim Munteanu şi Justinian Marina.

Ca scriitoare, Olga Greceanu a publicat studii fundamentale de istoria, teoria şi practica artelor plastice, precum: Compoziţia murală, legile şi tehnica ei; Specificul naţional în pictură; Dicţionarul de artă grafică, dar şi scrieri religioase străbătute de o mare sensibilitate și adâncime a cunoştințelor, dintre care amintim: Pe urma paşilor Tăi, Iisuse; Tălmăciri evanghelice; Dicţionarul Biblic Ortodox (pe care l-a dăruit în manuscris Bibliotecii Sfântului Sinod), vastă lucrare publicată anul acesta (2011) la Editura Institutului Biblic si de Misiune Ortodoxă a Patriarhiei Române sub un titlu nou „Mărturie în Cuvânt şi Chip - Vocabular al credinţei și vieţii spirituale", un titlu mai expresiv şi mai adecvat modului personal, mărturisitor, în care Olga Greceanu a reuşit să ne transmită sinteza culturii sale religioase şi adânca ei credinţă în Iisus Hristos.

Cartea de faţă, intitulată atât de sugestiv „Să ne rugăm...", apărută iniţial în anul 1943, la Tipografia Sfintei Mitropolii a Olteniei, este o caldă şi luminoasă explicare a Sfintei Liturghii, o tâlcuire născută din raţiunile inimii încălzite de credinţă şi aşternută în

scris de Olga Greceanu din dorinţa fierbinte de a face mai uşor accesibilă cititorilor creştini înţelegerea celei mai bogate rugăciuni a Bisericii. Fiecare pagină a acestei cărţi este străbătută de căldura intenției autoarei de a-l ajuta pe cititor să pătrundă inclusiv în înţelegerea simbolurilor liturgice ale cultului ortodox.

Distinsa autoare își motivează demersul în cheia onestă a propriei sale experienţe de înţelegere progresivă a bogăţiei de sens a Sfintei Liturghii:

„Poate că fiecare om se roagă zilnic la el acasă. Dar, între rugăciunea de acasă şi rugăciunea de la biserică sau, mai bine zis, între rugăciunea de acasă şi slujba de la biserică este o mare deosebire, o deosebire pe care nici eu n-am învăţat-o de mult. De când am învățat-o însă, **îmi pare rău de toate duminicile pe care le-am lăsat să treacă fără să mă fi dus la biserică**. Dacă aş avea vreo putere, aş întoarce toate duminicile înapoi, m-aş vârî de fiecare dată într-o strană şi aş privi, aş urmări, aş lua parte, din tot sufletul, la toată slujba. Câţi cunosc înţelesul formelor religioase? Câţi cunosc chiar înţelesul obiectelor de care se servesc preoţii în biserici? Ani de zile le-am privit fără să le înţeleg. Este o greşeală. Să nu primeşti niciodată nimic în viață fără să înţelegi...”.

Având încredinţarea că mulţi cititori, dornici să se îmbogăţească în înţelegerea slujbei Sfintei Liturghii, vor găsi în paginile acestei frumoase scrieri o explicare limpede a momentelor importante, a cuvintelor biblice si a formulelor liturgice rostite pe parcursul ei, a gesturilor cu profundă încărcătură simbolică săvârșite de sfinţiţii slujitori ai Altarului, precum şi a semnificaţiei liturgice a unor obiecte de cult, binecuvântăm cu bucurie publicarea ei la Editura Institutului Biblic si de Misiune Ortodoxă a Patriarhiei Române.

DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Poate că fiecare om se roagă zilnic la el acasă. Dar, între rugăciunea de acasă şi rugăciunea de la biserică sau, mai bine zis, între rugăciunea de acasă şi slujba de la biserică este o mare deosebire, o deosebire pe care nici eu n-am învățat-o de mult. De când am învățat-o? Însă **îmi pare rău de toate duminicile pe care le-am lăsat să treacă fără să mă fi dus la biserică**.

Dacă aş avea vreo putere, aş întoarce toate duminicile înapoi, m-aş vârî de fiecare dată într-o strană şi aş privi, aş urmări, aş lua parte, din tot sufletul, la toată slujba.

Câţi cunosc înţelesul formelor religioase? Câţi cunosc chiar înţelesul obiectelor de care se servesc preoţii în biserici? Ani de zile le-am privit fără să le înţeleg. Este o greşeală. Să nu primeşti niciodată nimic în viaţă fără să înţelegi...

...Intru în biserică. Este Duminică. Slujba n-a început. Se fac doar pregătiri şi mă uit la fiecare gest, la fiecare mişcare a slujitorilor, la fiecare obiect în parte cu mulţumirea de a şti.

În picioare, cu coatele sus, pe marginile stranei, mă uit cum - din mijlocul bolţii zugrăvite de două secole - atârnă un policandru cu 48 de lumânări. Am văzut, în alte biserici, policandre mai mici; aş fi putut crede că aveau 4, 6 sau 8 braţe. Acum însă ştiu că nici un policandru din biserică nu ar trebui să aibă mai puţin de 12 braţe, pentru că el simbolizează lumina care vine de Sus, „de la Cel atotţiitor”, dată întâi celor 12 Apostoli, „ca să rupă întunericul din sufletul oamenilor”. Sunt luminile Evangheliei răspândite prin cei 12 Apostoli. De la fiecare Apostol, alţi oameni au mai primit lumină, de aceea braţele policandrului se multiplică la 24, la 48 şi chiar la 96...

Dascălul aprinde sfeşnicele. Aprinde, de o parte şi de alta a uşilor altarului,

câte un sfeşnic înalt, care nu poate primi decât o singură lumânare - simbolul Sfintei Treimi; aprinde sfeşnicele cu trei lumânări din faţa icoanelor împărăteşti - simbolul celor trei ipostasuri ale Dumnezeirii; aprinde şi strălucitoarele sfeșnice de bronz cu 7 lumânări - cele şapte daruri ale Duhului Sfânt; şi, în fine, sfeșnicul cu 12 lumini - luminile celor 12 Apostoli.

Deasupra uşilor împărăteşti, a fost mai dinainte aprinsă candela cu două braţe: simbolul celor două naturi ale lui Hristos: umană si divină.

Începe să vină lumea. Fiecare om, chiar şi cel mai prăpădit, vine în mijlocul bisericii cu o lumânărică în mână. O aprinde lângă celelalte, în faţa icoanelor ce strălucesc în îmbrăcămintea lor de argint. Cu fiecare lumânare aprinsă, lumina se măreşte tot mai mult, străbate încăperea, pătrunde pretutindeni, în toate colţurile, străbate noaptea din suflete, simbolizând însuşi cugetul lui Dumnezeu, simbolizând adevărul, dreptatea, înţelepciunea, spiritul de jertfă, credinţa care luminează calea vieţii, nădejdea care înalţă cugetul, iubirea de care suntem cuprinşi unul pentru altul... Mă uit din strană și la lumânarea mea cum arde. Pierdută printre celelalte, aş vrea, din tot ceea ce ar putea simboliza, să simbolizeze cu deosebire credinţa, și să fiu vrednică de ea.

În jurul lumânărilor, deasupra icoanelor, ard și candelele ca nişte steluțe tremurătoare. Mai toate vor fi fost dăruite de oameni necăjiţi. În ele se toarnă zilnic untdelemn de măsline ca să amintească de fructul pomului sub care Iisus, pe Muntele Măslinilor, a plâns, a îngenuncheat, S-a rugat.

...Uşile Împărăteşti se deschid. Preotul este îmbrăcat în vesminte albastre, simbolul Împărăţiei Cerurilor. Când îmbracă veşmânt roşu închis, este în amintirea sângelui care a curs din rănile Mântuitorului.

Preotul are stihar, care înseamnă „nevinovăţia slujitorului”; are mânecuţe care strâng haina la încheietura mâinii şi care au un îndoit înţeles: pe de o parte, „puterea lui Dumnezeu”, pe de altă parte, „legăturile pe care le-a suferit Domnul pentru mântuirea

lumii”.

Are epitrahil aurit, care simbolizează „harul Sfântului Duh”; are brâu, care înseamnă „puterea lui Dumnezeu” dată preotului, ca slujitor şi propovăduitor al învăţăturilor Domnului; are mantie (felon) peste toate celelalte veşminte, ca să ne amintească de haina îmbrăcată de Iisus în curtea lui Pilat după ce a fost batjocorit şi biciuit.

Începe slujba.

În întregul cuprins al bisericii, răsună cuvintele:

„Binecuvântată este Împărăţia Tatălui şi a Fiului şi a Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor!”.

Odată cu cuvintele: „Binecuvântată este Împărăţia Tatălui şi a Fiului...”, văd cum preotul apucă cu amândouă mâinile Sfânta Evanghelie şi face cu ea semnul crucii deasupra mesei din altar. Aminteşte, prin largul semn al crucii, de Jertfa Fiului Omului care S-a răstignit pe Cruce.

Altarul înseamnă Golgota.

Sfânta masă simbolizează mormântul Domnului; este pătrată pentru că Iisus S-a jertfit pentru toţi oamenii, din cele patru părţi ale lumii şi deci masa trebuie să aibă patru colţuri.

Preotul spune: „Binecuvântată este Împărăţia Tatălui...”. Sunt cele dintâi cuvinte spuse în biserică, cele dintâi cuvinte ale slujbei prin care se vesteşte Împărăţia întemeiată de Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Fiul „Tatălui”.

Împărăţia Tatălui, adică o viaţă nouă întru Hristos, cu care s-a pus sfârşit vieţii păgânilor ce se închinau zeilor... Începe întâiul veac al creştinătăţii.

Ne socotim la începutul vieţii creştineşti. Auzim de „o binecuvântată

Împărăţie a Tatălui”, auzim că Mântuitorul a venit să zidească, să ridice o nouă împărăţie.

Când corul răspunde „Amin!”, adică „aşa să fie!”, nimeni din câţi sunt în biserică nu mai trebuie să păstreze vreo îndoială.

Uşile Împărăteşti se închid.

De dincolo, din altarul ce închipuie Golgota - locul Jertfei -, pentru ajutorul şi nevoile noastre, ale celor ce suntem în biserică, începe rugăciunea cu vorbele: „Cu pace, Domnului să ne rugăm!”, adică să ne rugăm cu sufletul împăcat, cu seninătate, cu credinţă.

„Cu pace”, pentru că Iisus Hristos Mântuitorul a venit pe pământ ca să aducă pace între oameni, adică înţelegere, bunăvoinţă, blândeţe, iubire de oameni, iubire pentru aproapele, iubire chiar faţă de vrăjmaşi.

Cuvântul „pace”, cuvântul „milă” şi cuvântul „iertare” erau cuvinte noi în anul 30, iar noi acum, la începutul slujbei bisericesti, suntem în anul 30.

Cu acest cuvânt nou, „pace”, începe slujba Bisericii, pentru că aşa a început o nouă viaţă pe pământ, o nouă eră, o nouă religie.

„Cu pace” Domnului să ne rugăm; pentru „pacea de sus”, să ne rugăm; pentru „pacea a toată lumea”, Domnului să ne rugăm; pentru „vremuri paşnice” să ne rugăm, dar şi pentru pacea din sufletul nostru să ne rugăm.

Aşa este începutul slujbei noastre ortodoxe: un semn al crucii făcut cu Evanghelia, ridicată sus, deasupra capetelor tuturor, şi cu imboldul pentru pace.

Şi apoi urmează celelalte rugăciuni: pentru mântuirea sufletelor noastre, pentru buna stare a Bisericilor, pentru unirea tuturor, pentru oamenii cu credinţă, pentru cei cu evlavie, pentru cei cu frică de Dumnezeu; rugăciuni pentru patriarh, pentru preoţi, pentru cler şi popor, pentru conducătorii ţării, pentru ostaşi, pentru biruinţă asupra duşmanului, pentru ţară, pentru oraş, pentru buna întocmire a văzduhului, pentru roadele

pământului, pentru cei ce călătoresc pe uscat, pe ape şi în văzduh, pentru bolnavi, pentru cei ce pătimesc, pentru cei din temniţă, pentru îmblânzirea mâniei din noi, pentru înlăturarea primejdiilor...

Este o oarecare duioşie în felul în care stăm noi laolaltă adunaţi să ascultăm cum, de dincolo de altar, un preot, în fiecare zi de sărbătoare şi în fiecare zi de lucru, se roagă cu voce tare pentru noi, pentru fiecare din noi în parte, pentru fiecare din cei ce suntem în Casa Domnului sau oriunde am fi, pentru ultimul om al acestui pământ, chiar pentru munca lui şi pentru îmblânzirea mâniei din el!...

În timp ce noi muncim, ne odihnim, călătorim, pătimim cu vreo suferinţă morală sau trupească, în altar un preot se roagă pentru noi, cere îndurarea lui Dumnezeu asupra noastră, şi nu numai într-o biserică ci, dintr-odată, în toate miile de biserici din țara noastră.

...Îmi apare deodată în minte cetăţeanul cu toiag şi cu registrul verde în mână, ce-mi ține de atâtea ori calea ca să-mi ceară obolul pentru ridicarea unei sfinte biserici! Obolul pe care i-l pun atunci în palmă se va întoarce însutit la mine sub forma unei rugăciuni rostite tare, sub bolta pentru care poate nici n-am dat mai mult decât un leu...

...Fiecărui rând de rugăciune, corul îi răspunde „Doamne, miluieşte!”.

Din nou, rugăciunea preotului: iarăşi se roagă pentru pace, şi iarăşi pentru noi; iarăşi o slăveşte pe Maica Domnului, Fecioara care L-a dat lumii pe Dumnezeu, şi iarăşi Îl slăveşte pe Fiul lui Dumnezeu, „Cel ce este fără de moarte”.

Corul, răspunzând şi pomenind de vremea când Iisus vine la Iordan să fie botezat de Ioan Botezătorul, ne pregăteşte şi pe noi să trăim viitoarea clipă a botezului.

Cum?

Uşile împărăteşti se deschid. Preotul ia Evanghelia de pe Sfânta Masă, o înalţă cu amândouă mâinile până la înălţimea ochilor și ocoleşte Sfânta Masă. Usa mică

din stânga se deschide şi se arată în pragul ei paracliserul care ţine în mână o făclie aprinsă, urmat de preotul care poartă Evanghelia.

Altădată nu vedeam în acest ritual decât un paracliser şi un preot. Azi ştiu că este imaginea Sfântului Ioan Botezătorul, urmat de Iisus Hristos.

Ioan Botezătorul înaintează în mijlocul bisericii cu lumânarea aprinsă în mână, adică lumina care, de azi înainte, va străbate întunericul: luminarea prin Botez.

Sfântul Ioan Botezătorul vine cel dintâi, pentru că el i-a pregătit mai întâi pe oameni pentru venirea Mântuitorului.

I se şi spune: Ioan Înaintemergătorul...

Preotul Îl simbolizează pe Iisus Hristos, pe Însuşi Fiul lui Dumnezeu Care vine printre oameni, printre noi. Ţine Evanghelia sus ca să arate că faptele, cuvintele, gândurile, minunile şi pătimirile lui Iisus au rămas scrise pentru totdeauna în Evanghelie.

În pas rar, amândoi vin spre mijlocul bisericii. Lumea cade în genunchi şi se închină, căci Mântuitorul Însuși este printre noi.

Iar când preotul din mijlocul bisericii, cu fața la răsărit și cu vocea ridicată şi puternică, spune: „Înţelepciune, drepţi!...”, cu înţelesul: să stăm drepţi şi să ascultăm învăţăturile înţelepte ale lui Hristos, fiecare îşi poate închipui în acea clipă că Iisus este cu noi, că noi suntem oamenii din Galileea, pescarii veniţi pe marginea lacului ca să-L ascultăm.

Corul cântă: „Veniţi să ne închinăm...”.

Preotul se îndreaptă spre altar. De acolo va repeta rugăciunea:

„...Domnului să ne rugăm”, şi apoi, cu glas din ce în ce mai puternic, chemarea de „Sfânt”.

Mai întâi, preotul spune: „Sfânt eşti, Dumnezeul nostru”, iar apoi se cântă

„Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte”. Fiecare „Sfânt” este repetat de trei ori, pentru că se îndreaptă către Sfânta Treime.

Dar numai o singură dată se spune: „Puternic!” pentru că numai unul este Dumnezeu, şi numai El este puternic.

Preotul tămâiază acum biserica: închipuie pogorârea darurilor Sfântului Duh, în timp ce un cântăreţ citeşte, în mijlocul bisericii, un text din Faptele sau Epistolele Sfinţilor Apostoli.

Apoi, din pragul altarului, preotul, cu vocea ridicată, răspicat, citeşte Evanghelia, după ce a mai repetat o dată „Cu înţelepciune, drepţi...”.

Ascultăm Evanghelia în genunchi, adică însăşi predica Mântuitorului, aşa cum o ascultau altădată discipolii Lui din Cana Galileii, din Betania, din Capernaum...

După citirea Evangheliei, preotul intră în altar. Uşile împărăteşti se închid. Pe Iisus nu-L mai vedem.

Auzim doar vocea din altar, care se roagă „din tot sufletul şi din tot cugetul” pentru patriarh, conducătorii ţării, ostaşi, pentru stăpânirea, biruinţa, pacea, sănătatea, mântuirea şi iertarea păcatelor tuturor.

Se roagă pentru preoţi, ieromonahi, diaconi, călugări, pentru ctitorii bisericii, pentru cei mai dinainte adormiţi care sunt îngropaţi acolo, în tinda bisericii, sau oriunde ar fi îngropaţi; pentru mila, viaţa, pacea, sănătatea, mântuirea, cercetarea şi iertarea păcatelor robilor lui Dumnezeu, epitropi, enoriaşi şi binefăcători ai bisericii, pentru cei ce se ostenesc şi cântă şi pentru tot poporul ce stă înainte şi aşteaptă de la Dumnezeu „mare şi bogată milă”.

O astfel de rugăciune mereu repetată - cu sârguinţă- se face acum, îndată după Evanghelie, pentru că Iisus, pe Care nu-L mai vedem, este totuşi încă aproape de noi, ne aude şi poate încă să reverse binefacerile Lui asupra noastră, cum le revărsa și atunci când

cu blândețe predica pe malurile mării Galileii şi când se adunau în jurul Lui: şchiopi, orbi, ologi, posedaţi, leproşi, adică toţi cei care erau nemângâiaţi şi purtau vreo suferinţă.

Mereu se va ruga preotul dincolo de uşile împărăteşti, „iarăşi şi iarăşi... ”, pentru a înţelege şi noi că o rugăciune spusă numai o dată nu este de ajuns. Ce avem de cerut, să cerem mereu... „iarăşi şi iarăşi”, pentru a arăta că, în adevăr, ceea ce este durerea sufletului nostru ne stăpâneşte cu adevărat şi ne opreşte să ne mai gândim la altceva; ne întoarcem mereu la ceea ce ne doare; pe toate celelalte le lăsăm la o parte. Atunci se face cu adevărat o legătură plină de căldură între tine, cel ce nădăjduieşti, şi El, Mântuitorul, „sub a Cărui stăpânire suntem păziţi”.

Este nevoie pentru rugăciunile noastre să avem cugetul curat, să avem pace în suflet, voie bună în inimă. De aceea, preotul va reveni între noi cădind, adică umplând încăperea Domnului cu Duhul Sfânt şi alungând din noi tot ce este rău și necurat.

Ne cere să fim cu mintea şi cugetul proaspăt, aşa cum sunt copiii, pentru că numai astfel vom fi pregătiţi să înţelegem clipa ce urmează şi care este, pentru mine, cea mai mişcătoare parte din întreaga slujbă bisericească: ieşirea cu „Sfintele Daruri...”.

În timpul tămâierii, corul începe cântarea heruvimică, prin care ni se cere să fim curaţi la suflet ca îngerii. Să nu ne gândim la nimic decât la ceea ce se pregăteşte acum.

Toți ochii sunt ațintiți la ușa dinspre miazănoapte.

Când aceasta se deschide, apare preotul cu Cinstitele Daruri: „discul”, în mâna stângă, şi „potirul”, în mâna dreaptă.

Este intrarea triumfală a lui Iisus în Ierusalim. Corul cântă: „Ca pe Împăratul tuturor să-L primim!”, cântec de laudă, de slavă, pe care îl cântă din tot pieptul, cu foc aprins, ca să deosebească strigătele biruinţei de cântecele triste ce vor urma.

Ca altădată, poporul cade în genunchi si sărută mantia lui Iisus ultima oară,

căci sunt ultimele zile de viaţă pământească ale lui Iisus, ultima oară când mai este printre noi. Zilele Mântuitorului se sfârşesc, şi El o ştie, o spune poporului, şi poporul se închină în genunchi.

Drumul pe care preotul îl face de la uşa dinspre miazănoapte până în mijlocul bisericii înfăţişează „ultima zi”. Când se opreşte în mijlocul bisericii, arată că a sosit clipa Răstignirii.

În faţa noastră este Iisus pe cruce.

Poporul este în genunchi.

Discul cu steluţa închipuie ieslea şi steaua văzută de magi şi de păstori.

Mătasea brodată, ce-l acoperă, semnifică scutecele în care Pruncul Iisus a fost înfăşat.

Potirul este o simbolizare a rugăciunii lui Iisus de pe Muntele Măslinilor, când a şoptit: „Doamne, fă să treacă de la Mine acest pahar al amărăciunilor...”.

Broderia, ce-L înveleşte, reprezintă „cerul” ce-I sta deasupra în grădina Ghetsimani.

Preotul cu Cinstitele Daruri în mână, oprit în mijlocul nostru, Îl închipuie pe Iisus pe cruce; iar noi, pe oamenii de pe Golgota veniţi să privească.

Pe cruce fiind Iisus, tâlharul răstignit alături de El şi-a întors ochii spre Mântuitorul, spunând: „Pomeneşte-mă, Doamne, când vei veni întru Împărăţia Ta”.

Iisus îi răspunde: „Amin zic ţie, chiar azi vei fi cu Mine în Rai”.

În amintirea acestor cuvinte de credinţă, „Pomeneşte-mă, Doamne”, ieşite din gura unui tâlhar în clipa agoniei lui, preotul, întruchipându-L acum pe Iisus pe cruce, face rugăciunea de pomenire.

Pomeneşte pe patriarh, pe conducătorii ţării, pe preoţi, pe ieromonahi, pe

diaconi, pe monahi, clerul bisericesc, pe mai-marii oştilor, pe mai-marii oraşelor, pe mai-marii satelor, pe ctitorii bisericii, pe miluitorii şi pe făcătorii de bine, pe ostaşii români căzuţi pe câmpul de luptă şi pe noi toţi.

După pomenirea impunătoare ce se face în mijlocul bisericii, cu voce tare, pomenire pentru cei vii şi pentru cei adormiţi, preotul intră în altar.

Uşile Împărăteşti se închid, căci Împăratul Cerurilor a trecut de la viaţa omenească la viața divină. Noi, cei ce stăm laolaltă în biserică, suntem lumea pământească; altarul este locul Jertfei, este Golgota, este Împărăţia Tatălui; Cinstitele Daruri sunt puse pe Masa din altar şi acoperite. Din clipa aceasta, discul nu mai simbolizează ieslea, ci mâinile lui Iosif din Arimateea și ale lui Nicodim, care au coborât trupul Mântuitorului de pe cruce; stofa brodată de deasupra nu mai simbolizează scutecele, ci marama ce I s-a pus pe faţă. Potirul nu mai închipuie „Cupa amărăciunilor" din rugăciunea din Ghetsimani, ci paharul în care a curs sângele din coasta, din mâinile şi din picioarele lui Iisus; stofa de pe potir este giulgiul în care trupul sfânt a fost înfăşurat. Peste amândouă Cinstitele Daruri, peste disc şi peste potir, se pune acum un singur acoperământ de mătase brodată, care simbolizează piatra prăvălită la intrarea mormântului.

În faţa lor, preotul se roagă acum pentru „Cinstitele Daruri", pentru biserică şi „pentru cei ce cu credinţă, cu evlavie şi cu frică de Dumnezeu intră într-însa (în biserică)".

Şi, pentru că omul este slab si mereu greşeşte, preotul, tot în faţa Cinstitelor Daruri, se mai roagă Domnului să trimită asupra noastră „înger îndreptător, păzitor al sufletelor şi al trupurilor noastre".

Cere milă şi iertarea păcatelor, de care avem atâta nevoie; cere cele bune şi de folos sufletelor noastre; cere pacea lumii, cere ca şi „cealaltă vreme a vieţii noastre" să o trecem în pace şi în căinţă și mai cere „sfârșit creștinesc, fără durere", pentru fiecare din noi, când ne vom despărţi de viaţa în care ne-am trudit atât.

Din clipa aceasta, preotul Îl înfăţişează pe Mântuitorul pe Muntele Golgota, unde a mers de bunăvoie să Se jertfească. Se cade, în această clipă, să ne gândim la El, la durerea Lui, să nu-L părăsim cum L-au părăsit Apostolii, să stăm lângă El, împăcaţi în suflet unul cu altul, așa cum auzim cuvintele venind din altar:

„Pace tuturor!”, şi apoi îndemnul: „Să ne iubim unii pe alţii ca într-un gând să mărturisim”.

Stăm cu toţii, cu acelaşi gând de închinăciune pentru Iisus, cu aceeaşi mare unire în credinţă. De aceea, în mijlocul bisericii, ca o expresie a unui popor întreg, a unei lumi întregi care a crezut în minunile lui Iisus şi în Jertfa Lui, se va recita Crezul:

„Cred într-Unul Dumnezeu, Tatăl... ”.

...După ultimele cuvinte ale Crezului, „...aştept învierea morţilor”, se pregăteşte în slujba ortodoxă cea mai frumoasă, mai mistică şi mai puternică parte a ei: Jertfa cea mare.

Cuvintele răsunătoare ale preotului: „Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte, Sfânta Jertfă în pace s-o aducem”, ne pregătesc pentru ceva neobişnuit.

Corul răspunde în locul nostru: „Mila păcii, jertfa laudei” — adică noi, în schimbul Jertfei dumnezeieşti, ce putem face? Nu suntem în stare decât să răspundem cu pace în suflet, în cuget, cu laudă, cu mărire.

Ne spune preotul: „Sus să avem inimile!”, adică să nu ne gândim decâl la crucea pe care Iisus a fost răstignit, şi pe care a murit ca un Dumnezeu înconjurat de îngerii care cântă: „Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot!”, adică Domnul cetelor îngereşti.

Iisus este pe cruce.

Corul cântă: „Plin este cerul și pământul de slava Ta. Osana întru cei de sus. Bine este cuvântat Cel ce vine întru numele Domnului. Osana Celui dintru înălţime!”.

După ce suntem pătrunşi de o atmosferă ce nu mai are nimic omenesc, de ceva ce nu s-a întâmplat decât o dată de când există lumea, înţelegem şi cuvintele ce vin din altar:

„Luaţi, mâncaţi. Acesta este Trupul Meu, care se frânge pentru voi, spre iertarea păcatelor. Beţi dintru acesta toţi. Acesta este Sângele Meu, al legii celei noi, care pentru voi şi pentru mulţi se varsă, spre iertarea păcatelor”.

Acum, ca şi cum ar fi Joia Mare, noi îi înlocuim pe cei 12 Apostoli, care au luat parte la Cina cea de Taină, în Ierusalim.

Când preotul, în altar, binecuvântează pâinea şi vinul pe care le are în faţă, nu face altceva decât să repete gestul Mântuitorului, Care a binecuvântat pâinea şi vinul împărtăşite apoi Apostolilor.

Corul cântă: „Pe Tine Te lăudăm”.

Poporul din biserică îngenunchează. Uşile Împărăteşti se închid. Perdeaua este lăsată. Nimeni nu mai suflă. Iisus este printre noi şi rupe pâinea.

Pentru noi, pâinea este Trupul Lui.

Trupul Lui se rupe, se frânge pentru noi, aşa cum a fost sfâşiat pe Cruce, cu piroane în mâini şi în picioare.

Vinul este sângele lui Hristos, care pentru noi a curs.

Dar acum, când se împlineşte cel mai dramatic moment din Pătimirile lui Iisus, se cade să ne gândim la fiinţa care a suferit cel mai mult pe Muntele Golgota, la Fecioara Maria, la Mama Celui răstignit, care nici nu mai putea sa plângă, dar care din toată inima a strigat: „Numai eu una am născut fără dureri, dar chinul Tău de-acum, Fiule, eu nu-l mai pot răbda”.

De aceea, au mare înţeles cuvintele preotului: „Mai ales (o pomenim) pentru

Preasfânta, Preacurata, Preabinecuvântata, slăvită Stăpâna noastră, de Dumnezeu Născătoarea şi pururea Fecioara Maria”.

Şi corul: „Vrednic este cu adevărat să te fericim, Născătoare de Dumnezeu, cea pururea fericită şi preanevinovată şi Maica Dumnezeului nostru. Ceea ce eşti mai cinstită decât Heruvimii şi mai mărită fără de asemănare decât Serafimii, care fără stricăciune pe Dumnezeu Cuvântul ai născut, pe tine, cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, te mărim!”.

Şi, în atmosfera aceasta de laudă, amestecată cu clipa de Jertfă, în atmosfera în care cea mai cumplită durere se amestecă totuşi cu fericirea unei naşteri suprafireşti, preotul din nou cere pomenirea patriarhului, a tuturor sfinţilor, cere ca noi să fim izbăviţi de necaz, mânie, primejdie şi nevoie şi cere să ne ajute ca „ziua toată, desăvârşită, sfântă, cu pace şi fără de păcat” să o plinim.

Şi corul spune: „Dă, Doamne!”.

Şi noi trebuie să ne rugăm: „Dă, Doamne!”, căci avem nevoie să ne rugăm să ne trimită şi nouă un înger împăciuitor, credincios, îndreptător, păzitor sufletului şi trupului nostru, să ne dea şi nouă milă şi iertare de păcate, sfârşit creştinesc vieţii noastre şi putinţa de a da răspuns bun la înfricoşata Judecată a lui Hristos.

Dar pentru ca noi să fim pomeniţi acolo sus, în Ceruri, trebuie să aducem şi noi o jertfă. Să cerem mereu, fără să dăm nimic în schimb? Nădăjduim la o pace veşnică în Împărăţia fără de sfârşit? Putem s-o nădăjduim atâta timp cât suntem îngreunaţi de gânduri rele şi de păcate? De ce să cerem un loc la care ar avea dreptul altul decât noi, unul care nu păcătuieşte, care nu face nimănui niciun rău, care are cugetul curat, inima deschisă, care este milos, bun, drept, umil? Suntem noi ca el?

„Şi ne învredniceşte pe noi, Stăpâne, cu îndrăznire, fără de osândă, să cutezăm a Te chema pe Tine, Dumnezeul cel ceresc, Tată!”.

Ne este nouă, oameni nevrednici, îngăduit să-I spunem „Tată” Atotputernicului Dumnezeu? Tată? Așa cum Îi spunea chiar Mântuitorul? Să ne socotim copii ai Lui, cu dreptul chiar să-I cerem a ne ajuta şi apăra?

Ascultăm rugăciunea „Tatăl nostru”, singura rugăciune pe care ne-a dat-o cuvânt cu cuvânt chiar Mântuitorul şi care este, totodată, aşa de simplă şi aşa de completă. Nimic nu lipseşte din ceea ce ne apasă pe noi, creştinii; nu este rând care să nu cuprindă măcar una dintre dorinţele noastre. Și, deși este o rugăciune dată de Iisus Hristos, nici un cuvânt nu este pentru El, Mieluşelul lui Dumnezeu, Marele Jertfit, ci toate pentru Tatăl Ceresc, Tatăl Lui şi al nostru, Care ne dă pâine şi ne iartă greşelile noastre, aşa cum noi nu știm încă să iertăm...

...După rugăciunea „Tatăl nostru”, preotul cere pace, cere să ne plecăm capetele, să ne pregătim pentru împărtăşirea cu Trupul şi Sângele Domnului.

O clipă de mare linişte în bisericii. Nici vocea preotului nu se aude, nici a cântăreţului, nici a corului. Fiecare se roagă în gând.

Apoi auzim: „Să luăm aminte: Sfintele, sfinţilor”. Cu amândouă mâinile, preotul ridică în sus pâinea sfinţită, simbolizând chiar clipa Răstignirii — în pâinea sfinţită sunt adâncite în aluat literele I.N.R.I. —; şi când preotul o ridică, aşa cum a fost ridicată Crucea Răstignirii, sus de tot vin chiar literele I.N.R.I., aşa cum au stat pe tăbliţă: „Iisus Nazarineanul, Regele Iudeilor”.

Cuvintele „Sfintele, sfinţilor” înseamnă că împărtăşania care urmează nu se poate da decât celor sfinţi, adică celor ce cred cu adevărat, care sunt curaţi sufleteşte, fără de păcat; dar corul răspunde: „Unul (e) Sfânt”.

După împărtăşire, preotul rosteşte predica. Apoi, uşile împărăteşti se deschid.

În pragul lor se arată preotul, aşa cum, după Înviere, Iisus S-a arătat Apostolilor. De acum va fi pururea între noi, ca o lumină vie pentru inima şi cugetul

nostru.

Şi preotul anunţă: „Cu frică de Dumnezeu, cu credinţă şi cu dragoste să vă apropiaţi”.

Corul cântă învierea: „Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă”. Ne aminteşte că am văzut Lumina cea adevărată, că am primit Duhul cel ceresc, că am aflat credinţa cea adevărată, și ne închinăm Sfintei Treimi, Care ne-a mântuit pe noi.

Acum, cei ce se împărtăşesc înaintează lângă uşă, având în mână câte o lumânare, semn al curăţirii sufletești, și vor lua din linguriţa în care sunt pâine şi vin cu apă, adică sânge şi apă, pentru că sânge şi apă au curs din coasta lui Iisus când a fost împuns cu suliţa.

Apoi, în altar, preotul tămâiază discul şi potirul, se mai arată o dată poporului, aşa cum Iisus după Înviere S-a mai arătat o dată discipolilor, şi ne binecuvântează cu crucea ținută sus:

„Binecuvântarea Domnului peste voi toţi cu al Său har şi cu a Sa iubire de oameni”; şi, intrând în altar, închide uşile împărăteşti; perdeaua se trage încet, încet, pentru dramatica simbolizare: „Totul s-a sfârşit, ceasul cel din urmă a sunat, şi nu mai este timp de pocăinţă”.

Nu mai este vreme să mai întoarcem niciuna dintre greşelile noastre. Nu mai este timp de pocăinţă.

Dintre toţi cei care suntem în biserică, este vreunul pregătit să se înfăţişeze, chiar acum, în faţa înfricoşatului Judecător?

Câţi vor rămâne nepregătiţi, afară, ca fecioarele care n-au avut la timp untdelemn în candela lor? Câţi vom intra?...

Compactă, toată masa credincioşilor se îndreaptă spre iconostas, pentru a primi pe frunte semnul crucii făcut cu untdelemn sfinţit, ca o pecetluire a credinţei

noastre. O ultimă încercare a Dumnezeului puternic de a ne da pace.

Slujba s-a sfârşit.

Voi avea, oare, din duminică în duminică, măcar un păcat mai puţin? Voi ajunge vreodată o duminică în care ceasul din urmă nu mă va mai înfricoşa? Să fiu împăcată cu sufletul şi cu cugetul? Să simt mirul nu pe frunte, ci în inimă, şi să-mi răsune, ca un cântec, ultimele cuvinte ale preotului, rostite lângă iconostas: „Ajutorul meu de la Domnul, Cel ce a făcut cerul şi pământul".